

Krzysztof Stasiak¹

**ODPOWIEDNIE STOSOWANIE PRZEPISÓW
O DOZORZE I KURATORZE W KODEKSIE KARNYM
WYKONAWCZYM (ART. 55 § 2 ZD. 2 K.K.W.)**

**PROPER APPLICATION OF THE PROVISIONS
ON SUPERVISION AND THE PROBATION OFFICER
IN THE EXECUTIVE PENAL CODE
(ARTICLE 55 § 2ND SENTENCE 2 OF THE E.P.C.)**

Otrzymano: 02.09.2020 Zaakceptowano: 22.12.2020 Opublikowano: 28.02.2021

DOI: 10.5604/01.3001.0014.6377

Artykuł Oryginalny

Źródło finansowania – badania własne

Streszczenie

W Kodeksie karnym wykonawczym² w dwóch miejscach (art. 55 § 2 zd. 2 i art. 43d § 3 zd. 2 k.k.w.) zostało użyte sformułowanie „przepisy o dozorze i kuratorze stosuje się odpowiednio”. Jest ono rodzajem odesłania, które dosyć często stosuje się w technice legislacyjnej. Dzięki jego użyciu możliwe jest uniknięcie powtarzania w akcie prawnym treści, które już wcześniej zostały w nim zastosowane do innej sytuacji. Pozwala to na zapewnienie aktowi prawnemu większej spójności, jednak niekiedy w trakcie stosowania tej normy występują problemy interpretacyjne. Wynikają one z faktu, iż przepisy, które mamy odpowiednio stosować, zostały ustanowione dla innej instytucji prawnej i jej zastosowanie do innej sytuacji może nastęrczać duże trudności.

¹ Doktor nauk prawnych, adiunkt w Katedrze Prawa Karnego Materialnego i Kryminologii, Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego, Kurator Okręgowy Sądu Okręgowego w Gdańsku, autor do korespondencji: Krzysztof Stasiak, e-mail: krzysztof.stasiak@prawo.ug.edu.pl, ORCID: 0000-0001-5669-5583.

² Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. 2021, poz. 53 t.j.) – zwana dalej k.k.w.).

Niniejszy artykuł został poświęcony analizie art. 55 § 2 zd. 2 k.k.w. Dokonano jej w oparciu o przepisy prawa i dostępną literaturę przedmiotu. Jej celem była próba odkodowania zawartej w nim normy oraz określenie sposobu jej zastosowania. W opracowaniu zwrócono uwagę, iż wyżej wymieniony artykuł pierwotnie był związany z wykonywaniem dozorów orzeczonych wobec skazanych na karę ograniczenia wolności. Jednak, z uwagi na usunięcie z systemu prawnego możliwości stosowania tego rodzaju dozorów, obecnie art. 55 § 2 zd. 2 k.k.w. należy używać do czynności kuratora sądowego związanych z organizowaniem i kontrolowaniem wykonywania przez skazanego (ukaranego) obowiązków orzeczonych obok kary ograniczenia wolności.

Słowa kluczowe: kara ograniczenia wolności, Kodeks karny wykonawczy, kurator sądowy, wykonanie kary, odpowiednie stosowanie przepisów

Abstract

The Executive Penal Code (e.p.c.) uses the phrase “regulations for supervision and the probation officer shall apply accordingly” twice (Article 55 § 2, sentence 2 of the e.p.c. and Article 43d § 3, sentence 2 of the e.p.c.). It is a type of reference which is quite often used in legislative technique. Thanks to its use, it is possible to avoid repeating content that has been already applied to another situation in a legal act. This allows the legal act to be more coherent, but sometimes there are problems of interpretation during the application of this standard. This is due to the fact that the rules that we are supposed to apply properly have been laid down for another legal institution and it can be very difficult to apply them to another situation.

This paper is devoted to the analysis of Article 55 § 2, sentence 2 of the e.p.c. It was made on the basis of legal regulations and available literature. Its aim is an attempt to decode the norm contained therein and determine the manner of its application. In this study, it is noted that the above mentioned article was originally connected with supervision over the sentenced to the penalty of restriction of liberty. However, due to the removal of the possibility of using this type of supervision from the legal system, at present, Article 55 § 2, sentence 2 of the e.p.c. should be used for the activities of the probation officer related to organising and controlling the performance by the sentenced (punished) person of obligations imposed in addition to the penalty of restriction of liberty.

Key words: penalty of restriction of liberty, Executive Penal Code, probation officer, execution of sentence, proper application of the rules

Wprowadzenie

Kodeks karny wykonawczy jest aktem prawnym, który w najszerszym zakresie określa zadania, które kurator dla dorosłych jest zobowiązany realizować. Niektóre z nich są w nim ustalone precyzyjnie i zawierają schemat postępowania. Natomiast sposób uregulowania innych jest o wiele skromniejszy. W zakresie metod, przy pomocy których w Kodeksie karnym wykonawczym dokonano opisu różnych instytucji prawnych, niekiedy używa się odesłania do przepisów umiejscowionych w innej jego części. Dzięki takiej konstrukcji można uniknąć powtarzania treści, które zostały już w nim unormowane, jednak z drugiej strony mogą powstać wątpliwości, jak należy zastosować normy prawne do sytuacji, dla których nie zostały one stworzone. Do takich konstrukcji należy zwrot „przepisy stosuje się odpowiednio”.

W k.k.w. w zakresie pracy kuratora sądowego taką konstrukcję zastosowano trzykrotnie w stosunku do przepisów odnoszących się do dozoru: art. 55 § 2 zd. 2 k.k.w., na mocy którego do wykonywania kary ograniczenia wolności przepisy o dozorze i kuratorze stosuje się odpowiednio; art. 43d § 3 zd. 2 k.k.w., który nakazuje odpowiednio stosować przepisy o dozorze i kuratorze sądowym w związku z wykonywaniem przez niego czynności związanych z organizowaniem i kontrolowaniem wykonywania kar z zastosowaniem systemu dozoru elektronicznego; art. 181a § 4 k.k.w., zgodnie z którym do nadzorowania wymienionych w art. 181a § 2 k.k.w. środków karnych przepisy art. 169 k.k.w. i 172 k.k.w. stosuje się odpowiednio. Normy te, często brzmiące identycznie, będą miały odrębny zakres znaczeniowy, gdyż odnoszą się do wykonywania rodzajowo innych środków penalnych³.

W niniejszym artykule skupiono się na pierwszej z wymienionych norm prawnych, gdyż ma ona zastosowanie do liczbowo największej kategorii spraw⁴. Zasadniczym celem tego artykułu jest dokonanie analizy i próby odkodowania znaczenia normy prawnej zawartej w art. 55 § 2 *in fine* k.k.w., gdyż przy jej stosowaniu niejednokrotnie pojawiają się pytania, do jakich sytuacji oraz w jakim zakresie do wykonywania kary ograniczenia wolności należy użyć przepisów o dozorze i kuratorze?

³ Szerzej: J. Warylewski, *Kara – podstawy filozoficzne i historyczne*, Gdańsk 2007; M. Cieślak, *Polskie prawo karne. Zarys systemowego ujęcia*, Warszawa 1995, s. 433 i n.

⁴ Jak wynika z danych statystycznych za 2019 r., do kuratorów dla dorosłych wpłynęło 144 233 kar ograniczenia wolności i 58 923 prac społecznie użytecznych, łącznie 203 156 spraw. Przy ogólnym wpływie spraw na poziomie 289 236, te dwie kategorie stanowiły 70,2% spraw, które w wymienionym roku wpłynęły do wykonania (dane na podstawie druku statystycznego MS-S40r za 2019 r.).

Rozumienie treści art. 55 § 2 zd. 2 k.k.w.

Część k.k.w. poświęcona karze ograniczenia wolności należy do tych, które dotychczas były najczęściej nowelizowane. Takie działania przede wszystkim wynikały ze zmian w polityce karnej państwa polskiego i zmieniającej się w niej roli kar wolnościowych. W momencie uchwalenia obecnie obowiązujących kodyfikacji karnych, kara ta była ukształtowana na wzór kary pozbawienia wolności. Zatem można ją było orzec jako karę bezwzględną lub w zawieszeniu, z dozorem kuratora lub bez dozoru (art. 36 i 69 Ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz.U. nr 88, poz. 523 ze zm.) – zwanej dalej k.k.). Sąd miał też możliwość nałożenia na skazanego niektórych obowiązków wymienionych w art. 72 k.k. W związku z taką konstrukcją, pierwotna treść art. 55 § 2 k.k.w., w którym określono rolę kuratora w wykonywaniu kary ograniczenia wolności, odnosiła się do kary tak właśnie określonej. Z tego powodu kurator sądowy nie tylko wykonywał czynności związane z jej organizowaniem i kontrolowaniem, ale też mógł wobec skazanego sprawować dozór – jeżeli sąd takie orzeczenie wydał. Wówczas przepisy o dozorze i kuratorze sądowym należało stosować odpowiednio⁵. Taki stan prawny istniał do 2010 r., kiedy dokonano poważnej nowelizacji k.k.⁶ W jej wyniku uchylono art. 36 § 1 k.k., w oparciu o który istniała możliwość oddania skazanego na karę ograniczenia wolności pod dozór. Nowelizacja ta nie objęła treści art. 55 § 2 zd. 2 k.k.w., dlatego nadal istniała i istnieje do chwili obecnej norma, na mocy której do wykonywania kary ograniczenia wolności przepisy o dozorze i kuratorze sądowym stosuje się odpowiednio.

Komentując powyższą sytuację, S. Lelental stwierdził, iż z powodu uchylenia art. 36 § 1 k.k. „należy przyjąć, że przepis art. 55 § 2 zd. 2 nie może dotyczyć odpowiedniego stosowania tych przepisów k.k.w., które dotyczą dozoru”. Uznał także, że brak uchylenia art. 55 § 2 zd. 2 k.k.w. jest błędem i wymaga on nowelizacji. Zwrócił również uwagę, iż wymieniony artykuł nakazuje stosować odpowiednio przepisy dotyczące kuratora, nie precyzując, czy chodzi o kuratora zawodowego, czy też społecznego (każdy z nich odgrywa nieco inną rolę w postępowaniu wykonawczym)⁷.

⁵ R. Giętkowski, *Kara ograniczenia wolności w polskim prawie karnym*, Warszawa 2007, s. 120.

⁶ Ustawa z dnia 5 listopada 2009 r. o zmianie ustawy Kodeks karny, ustawy Kodeks postępowania karnego, ustawy Kodeks karny wykonawczy, ustawy Kodeks karny skarbowy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2009 nr 206, poz. 1589).

⁷ S. Lelental, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2020 (komentarz do art. 55, teza 10 i 11, dostęp: SIP LEX).

W podsumowaniu, oceniając przywołaną regulację, uznał, że nie odpowiada ona zasadom techniki prawodawczej⁸, gdyż w odwołaniu nie wskazano zakresu spraw, dla których następuje odesłanie, oraz nie wskazano przepisów lub przepisu, do którego się odsyła. Co prawda wyjątkowo możliwe jest odesłanie do przepisów określonych przedmiotowo, o ile przepisy te dadzą się w sposób niewątpliwy wydzielić spośród innych⁹.

Inni komentatorzy k.k.w. w swoich poglądach są mniej radykalni niż S. Lelental. K. Postulski stwierdził, że kurator zawodowy realizując swoje zadania w karze ograniczenia wolności stosuje odpowiednio przepisy o dozorze (art. 169 i n. k.k.w.). Jego zdaniem, takie odpowiednie „stosowanie unormowania zawartego w art. 169 k.k.w. kładzie akcent przede wszystkim na obowiązki skazanego. Zadaniem kuratora sądowego w zakresie kontrolowania wykonywania przez skazanego nałożonych na niego obowiązków określa natomiast w sposób ogólny art. 172 k.k.w., zaś szczegółowy – przepisy wykonawcze”¹⁰. Podobne stanowisko zajął L. Osiński uznając, że treść art. 55 § 2 zd. 2 k.k.w. oznacza, iż jest to odesłanie do oddziału 1 i 3 rozdziału XI k.k.w.¹¹ Ponadto, zarówno K. Postulski, jak i L. Osiński uważają, że odpowiednie stosowanie przepisów o dozorze oznacza użycie do kary ograniczenia wolności art. 170 § 1 k.k.w., który określa właściwość funkcjonalną kuratora¹² (wykonywanie kary powierza się temu kuratorowi, gdzie kara jest lub ma być wykonywana). Natomiast K. Dąbkiewicz w swoim komentarzu do k.k.w. zagadnienie będące przedmiotem niniejszego artykułu pominął¹³.

Do omawianego problemu odnieśli się jeszcze: R. Giętkowski, M. Niewiadomska-Krawczyk i R. Pelewicz. Pierwszy z wymienionych autorów uznał, że art. 55 § 2 zd. 2 k.k.w. stosuje się do czynności „kuratorskiej kontroli wykonywania kary ograniczenia wolności”¹⁴. Uzasadnił to tym, iż czynności kontrolne kuratora sądowego w zakresie kary ograniczenia wolności w k.k.w. nie zostały uregulowane. Natomiast M. Niewiadomska-Kraw-

⁸ Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej” (Dz.U. 2016, poz. 283 t.j.).

⁹ S. Lelental, *op. cit.*, teza 12.

¹⁰ K. Postulski, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2017 (komentarz do art. 55, teza 18, dostęp: SIP LEX).

¹¹ L. Osiński, *Komentarz do art. 55*, w: J. Lachowski (red.), *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2018 (komentarz do art. 55, teza 13, dostęp: SIP Legalis).

¹² K. Postulski, *Kodeks karny...*, teza 7; L. Osiński, *op. cit.*, teza 14.

¹³ K. Dąbkiewicz, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2018.

¹⁴ R. Giętkowski, *Rola sądowego kuratora zawodowego i zakładu pracy w wykonywaniu kary ograniczenia wolności*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2017, t. XXXVIII, s. 76.

czyk uznała, że odpowiednie stosowanie przepisów o dozorze i kuratorze odnosi się do kary ograniczenia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania. Sposób wykonania takiej postaci kary nie został w k.k.w. uregulowany, dlatego, jej zdaniem, należałoby wówczas zastosować odpowiednio przepisy o dozorze i kuratorze¹⁵. Koncepcja ta jest interesująca, ale w wyniku nowelizacji k.k. z 2015 r.¹⁶ uchylono możliwość zastosowania warunkowego zawieszenia kary ograniczenia wolności. Mimo to nie zmieniono treści art. 55 § 2 zd. 2 k.k.w., zatem nie wytrzymała ona próby czasu.

Jeszcze inaczej do zarysowanego problemu podszedł R. Pelewicz, gdyż uznał on, że do wykonywania kary ograniczenia wolności, bez względu na orzeczoną formę (praca lub potrącenie z wynagrodzenia), mają zastosowanie wszystkie przepisy o dozorze i kuratorze (łącznie z dokonywaniem kwalifikacji do grupy ryzyka powrotu do przestępstwa oraz okresowym sporządzaniem i składaniem sądowni sprawozdań). W konsekwencji, w takim ujęciu, kara ograniczenia wolności byłaby traktowana jako specyficzny rodzaj dozoru, gdzie zamiast okresu próby występuje kara ograniczenia wolności¹⁷. Jak to wyżej przedstawiono, takie stanowisko w doktrynie prawa jest odosobnione i w praktyce kuratorskiej nie jest stosowane¹⁸.

Proponując rozwiązanie przedstawionego problemu trzeba zwrócić uwagę, iż ustawą z 5 listopada 2009 r. nie tylko uchylono art. 36 § 1 k.k., który umożliwiał oddanie skazanego na karę ograniczenia wolności

¹⁵ M. Niewiadomska-Krawczyk, *Czynności zawodowego kuratora sądowego dla dorosłych związane z wykonywaniem kary ograniczenia wolności*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 2014, nr XXXIII, s. 173. Autorka pogląd ten zmodyfikowała uznając, iż art. 55 § 2 zd. 2 k.k.w. dotyczy całego zakresu zadań kuratora sądowego w związku z wykonywaniem kary ograniczenia wolności, zatem organizowania i kontrolowania kary oraz obowiązków, które sąd nałożył na skazanego: M. Niewiadomska-Krawczyk, *Wpływ nowej treści kary ograniczenia wolności na czynności zawodowego kuratora sądowego związane z jej wykonywaniem*, w: *Teoretyczne i praktyczne aspekty wykonywania kary ograniczenia wolności*, red. A. Kwieciński, Wrocław 2016, s. 83–84.

¹⁶ Znowelizowano art. 69 k.k., ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2015, poz. 396).

¹⁷ R. Pelewicz, *Normatywny status sądowego kuratora zawodowego a efektywne wykonywanie kary ograniczenia wolności na tle ostatnich nowelizacji Kodeksu karnego wykonawczego*, w: *Teoretyczne i praktyczne aspekty wykonywania kary ograniczenia wolności*, red. A. Kwieciński, Wrocław 2016, s. 114–118.

¹⁸ A. Janus-Dębska, *Czynniki utrudniające efektywne wykonywanie kary ograniczenia wolności*, w: *Teoretyczne i praktyczne aspekty wykonywania kary ograniczenia wolności*, red. A. Kwieciński, Wrocław 2016, s. 41–44; M. Jankowski, W. Sych, *Wykonywanie kary ograniczenia wolności. Zagadnienia węzłowe w świetle praktyki*, Warszawa 2017, s. 13–30.

pod dozór kuratora sądowego, ale też dokonano zmiany art. 55 § 2 k.k.w. poprzez dodanie, iż kurator, poza czynnościami związanymi z organizowaniem i kontrolowaniem wykonywania kary ograniczenia wolności, zajmuje się także organizowaniem i kontrolowaniem wykonywania obowiązków nałożonych na skazanego odbywającego tę karę. Z uwagi na powyższe, uznając argumentację S. Lelenta, jednego z twórców k.k.w.¹⁹, iż art. 55 § 2 zd. 2 k.k.w. był pierwotnie związany z istnieniem instytucji dozoru orzeczanego w związku z tą karą, należy zaproponować pogląd, iż działanie ustawodawcy o pozostawieniu bez zmian art. 55 § 2 zd. 2 k.k.w. było celowe i ma związek z czynnościami kuratora polegającymi na organizowaniu i kontrolowaniu obowiązków nałożonych przez sąd na skazanego, wobec którego została orzeczona kara ograniczenia wolności.

Zgodnie z art. 34 § 3 k.k., sąd wymierzając oskarżonemu karę ograniczenia wolności może orzec świadczenie pieniężne wymienione w art. 39 pkt 7 k.k. lub obowiązki, o których mowa w art. 72 § 1 pkt 2–7a k.k. Ponadto, zgodnie z art. 61 § 1 k.k.w., sąd może, jeżeli względy wychowawcze za tym przemawiają, w okresie wykonywania kary ograniczenia wolności ustanawiać, rozszerzać lub zmieniać obowiązki, o których mowa wyżej²⁰. Wśród nich są takie, których zweryfikowanie, czy są realizowane bez dokonania przez kuratora stosownych ustaleń w miejscu stałego pobytu skazanego nie będzie możliwe (obowiązek powstrzymania się od nadużywania alkoholu lub używania innych środków odurzających oraz obowiązek powstrzymania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach – art. 72 § 1 pkt 5 i 7 k.k.). Ponieważ w części k.k.w. poświęconej karze ograniczenia wolności nie ma słowa o sposobie kontroli wykonania obowiązków nałożonych na skazanego, dlatego, zgodnie z art. 55 § 2 zd. 2 k.k.w., będą miały wówczas zastosowanie przepisy o dozorze i kuratorze sądowym, które należy użyć odpowiednio, czyli uwzględniając specyfikę kary, do której je stosujemy i rolę kuratora w wykonaniu określonego typu orzeczenia sądu.

Zgodnie z art. 9 pkt 1 ustawy o kuratorach sądowych (u.k.s.)²¹, kurator wykonując swoje obowiązki służbowe, ma prawo do odwiedzania osób

¹⁹ S. Lelental, M. Niewiadomska-Krawczyk, *Przebieg prac nad przygotowaniem projektu kodyfikacji karnej z 1997 r. ze szczególnym uwzględnieniem projektu kodeksu karnego wykonawczego*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 2019, t. LIV, s. 13–44.

²⁰ K. Stasiak, *Kontrolno-organizacyjna funkcja kuratora w wykonywaniu kary ograniczenia wolności i prac społecznie użytecznych*, w: *Zarys metodyki pracy kuratora sądowego*, red. K. Stasiak, Warszawa 2018, s. 457–461.

²¹ Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. o kuratorach sądowych (Dz.U. 2020, poz. 167 t.j.).

objętych postępowaniem w miejscu ich zamieszkania lub pobytu²². Przepis ten, mieszczący się w części u.k.s. określającej sposób wykonywania zadań przez kuratora, daje wystarczającą legitymację prawną do odwiedzenia każdej osoby objętej postępowaniem prowadzonym przez kuratora, jeżeli jest taka potrzeba. Natomiast nie powoduje on powstania, po stronie podopiecznego kuratora, obowiązku umożliwienia mu wejścia do mieszkania, jeżeli nie został on wprost nałożony w przepisach prawa, np. 169 § 3 k.k.w, art. 43n § 2 pkt 3 k.k.w. czy art. 8 ust. 1 pkt 2 nieobowiązującej już ustawy z dnia 7 września 2007 r. o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego (Dz.U. nr 191, poz. 1366 ze zm.).

W literaturze został wyrażony pogląd, iż uzupełnienie art. 55 § 2 k.k.w. o wymóg kontrolowania przez kuratora realizacji obowiązków, nie było konieczne, gdyż obowiązek kontroli kary „obejmował swym zasięgiem zarówno kontrolę wykonywania pracy, jak i obowiązków obligatoryjnych i fakultatywnych”²³. Z takim poglądem nie można się zgodzić, gdyż wykładnia językowa pierwotnej treści art. 55 § 2 k.k.w. wyraźnie wskazuje, iż chodziło o kontrolowanie kary a nie obowiązków, które nie wynikały z jej istoty.

Na koniec tej części artykułu trzeba zauważyć, iż art. 55 k.k.w. ma też odpowiednie zastosowanie do wykonywania pracy społecznie użytecznej za nieuiszczoną grzywnę (art. 45 § 2 k.k.w. oraz art. 184 § 3 k.k.s.²⁴) oraz do kary ograniczenia wolności i pracy społecznie użytecznej orzeczonych na podstawie Kodeksu wykroczeń²⁵ lub innych aktów prawnych (art. 1 § 1 k.k.w.). Teoretycznie należałoby wówczas stosować art. 55 k.k.w. § 2 *in fine*. Na ogół nie będzie jednak takiej potrzeby, gdyż w przypadku prac społecznie użytecznych nie ma możliwości nałożenia na skazanego lub ukaranego innych obowiązków niż wymieniona praca. Inaczej sytuacja wygląda w przypadku kary ograniczenia wolności orzeczonej na podstawie k.w., gdyż zgodnie z jego art. 22 sąd wymierzając tę karę może zobowiązać ukaranego do naprawienia w całości albo w części szkody wyrządzonej wykroczeniem oraz do przeproszenia pokrzywdzonego. W związku z tym, do wykonywania czynności związanych z organizowaniem i kontrolowaniem realizacji tych obowiązków, będzie miał odpowiednie zastosowanie art. 55 § 2 zd. 2 k.k.w.

²² T. Jedynek, K. Stasiak, *Ustawa o kuratorach sądowych. Komentarz*, Warszawa 2014, s. 83–84.

²³ M. Niewiadomska-Krawczyk, *Czynności zawodowego...*, s. 171.

²⁴ Ustawa z dnia 10 września 1999 r. Kodeks karny skarbowy (Dz.U. 2020, poz. 19 t.j.) – zwana dalej k.k.s.

²⁵ Ustawa z 20 maja 1971 r. Kodeks wykroczeń (Dz.U. 2019, poz. 821 t.j.).

Zakres stosowania przepisów o dozorze i kuratorze sądowym w karze ograniczenia wolności

Na wstępie trzeba zauważyć, iż stosowanie formuły „przepisy stosuje się odpowiednio” jest obwarowane pewnymi warunkami. O niektórych wspomniano wyżej, przywołując stanowisko S. Lelenta, jednak przy jej stosowaniu równie ważne jest przestrzeganie konstytucyjnej zasady określoności przepisów prawa²⁶. Jej przejawem będzie formułowanie norm w sposób poprawny pod względem językowym oraz w sposób logiczny i precyzyjny. Dzięki temu intencja ustawodawcy, w zakresie podmiotów stosujących daną normę i okoliczności jej użycia, u adresatów nie będzie budziła większych wątpliwości.

Do poruszanej kwestii odniósł się także Sąd Najwyższy w uchwale z 17 stycznia 2013 r. Stwierdził w niej, iż „w piśmiennictwie trafnie zauważa się, że pojęcie «odpowiedniości» stosowania określonego przepisu oznacza, że niektóre jego postanowienia będzie można stosować bez żadnej modyfikacji, inne trzeba będzie odpowiednio zmodyfikować, a jeszcze innych w ogóle nie będzie można stosować”²⁷.

W literaturze zwrócono też uwagę, iż posługiwanie się w tekście prawnym sformułowaniem o „odpowiednim stosowaniu przepisów” ma przede wszystkim na celu osiągnięcie spójności tekstu²⁸. Jednak, z drugiej strony, wiąże się z niebezpieczeństwem pewnej dowolności „odpowiedniego” stosowania przepisów przez organy, które są do tego upoważnione, gdyż taka konstrukcja przepisów stwarza duże możliwości interpretacyjne²⁹. Ponadto w doktrynie prawa podkreśla się, że wykładnia oparta na odpowiednim stosowaniu przepisów prawa powinna przebiegać według pewnych etapów. M. Hauser wyróżnia 7, wśród których na pewno najtrudniejszym jest dokonanie „rekonstrukcji normy prawnej regulującej rozważane przypadki, z uwzględnieniem przepisów podstawowych, regulujących te

²⁶ Wyrok TK z 10 stycznia 2012 r., sygn. akt P 19/10, <https://trybunal.gov.pl/postepowanie-i-orzeczenia/komunikaty-prasowe/komunikaty-po/art/2236-ograniczenie-w-czasie-skladania-wniosku-o-przyznanie-uprawnien-kombatanczkich>, dostęp: 10.08.2020.

²⁷ Uchwała SN (skład 7 sędziów) z 17 stycznia 2013 r., sygn. akt IIICZP 51/12, <http://www.sn.pl/sites/orzecznictwo/Orzeczenia2/III%20CZP%2057-12.pdf>, dostęp: 10.08.2020.

²⁸ *Zasady techniki prawodawczej. Komentarz do rozporządzenia*, red. J. Warylewski, Warszawa 2003, s. 503.

²⁹ A. Kozak, *Odsyłanie do przepisu zawierającego upoważnienie ustawowe przez użycie sformułowania „przepisy stosuje się odpowiednio”*, s. 117, http://www1.rcl.gov.pl/sites/zalaczniki/dpl_nowe.pdf, dostęp: 10.08.2020.

stosunki oraz przepisów odniesienia, ewentualnie odpowiednio zmodyfikowanych”³⁰.

W tym kontekście, próbując odszyfrować praktyczną treść art. 55 § 2 zd. 2 k.k.w., należy zaakcentować kilka kwestii. Po pierwsze, kara ograniczenia wolności jest rodzajowo innym środkiem penalnym niż te, w związku z którymi możliwe jest zastosowanie dozoru kuratora, dlatego należy wykluczyć przepisy, które nie są *stricte* związane z dozorem kuratora sądowego.

Po drugie, art. 55 § 2 k.k.w. określa zadania kuratora w czasie wykonywania kary ograniczenia wolności, dlatego zdanie 2 tego artykułu także dotyczy tych zadań. Zdanie to nakazuje odpowiednie stosowanie przepisów o dozorcze i kuratorze, które są zawarte w tym Kodeksie. Przez użycie koniunkcji ustawodawca określił, iż będą miały zastosowanie te przepisy, które dotyczą łącznie dozoru i kuratora, czyli nie mogą one się odnosić do czynności kuratora, które nie są związane z dozorem, np. zadania kuratora wynikające z wykonywania kar, środków karnych i środków zabezpieczających w systemie dozoru elektronicznego. Inna interpretacja wydaje się nielogiczna, bo gdybyśmy przyjęli, że stosujemy też przepisy, które dotyczą wyłącznie dozoru oraz wyłącznie kuratora, to w poważny sposób zwiększamy krąg norm prawnych, których użyteczność do wykonywania kary ograniczenia wolności byłaby znikoma, gdyż wielu z nich nie sposób do niej zastosować.

Z założenia wymienionego w punkcie drugim wynika trzecia prawidłowość, iż do wykonywania obowiązków w związku z orzeczoną karą ograniczenia wolności będziemy stosowali wyłącznie przepisy zawarte w oddziale 1 i częściowo w oddziale 3 rozdziału XI k.k.w. W przypadku oddziału 3, to zostały w nim przede wszystkim określone zadania sądu, a w zakresie zadań kuratora znaczenie ma jedynie art. 178 § 3 k.k.w., z którego wynika jego uprawnienie do brania udziału w posiedzeniu sądu w przypadku rozpatrywania sprawy w przedmiocie zarządzenia wykonania kary osoby oddanej pod dozór kuratora lub zobowiązanej do wykonywania obowiązków związanych z okresem próby.

Po czwarte, odnosząc się do zasygnalizowanego przez S. Lelenta problemu, czy art. 55 § 2 zd. 2 k.k.w. nakazuje odpowiednio stosować przepisy o kuratorze zawodowym czy o kuratorze społecznym, to trzeba zauważyć, iż z uwagi na pozycję kuratora zawodowego normy, których adresatem jest kurator społeczny, mogą być także stosowane przez kuratora zawodowe-

³⁰ M. Hauser, *Odpowiednie stosowanie przepisów prawa – uwagi porządkujące*, „Przegląd Prawa i Administracji” 2005, t. LXV, s. 160.

go³¹. Poza tym, w razie wątpliwości warto dostrzec, iż kara ograniczenia wolności jest wykonywana wyłącznie przez kuratora zawodowego, dlatego mówiąc o odpowiednim stosowaniu przepisów dotyczących kuratora należy mieć na myśli kuratora zawodowego.

Uwzględniając wyżej przyjęte założenia, poszukując przepisów, których odpowiednie zastosowanie jest możliwe na podstawie art. 55 § 2 zd. 2 k.k.w., należy wykluczyć te, które odnoszą się wyłącznie do dozoru lub wyłącznie do kuratora sądowego: 169 § 1 i § 4 k.k.w. (odnoszą się wyłącznie do dozorów oraz do kontroli okresu próby), 169a k.k.w. (nadzór nad wykonywaniem dozoru), 169b k.k.w. (grupy ryzyka powrotu do przestępstwa ustalane dla osób oddanych pod dozór), 170 § 2 k.k.w. (dotyczy sprawowania dozoru przez inne podmioty niż kurator), 171 § 1 k.k.w. (dotyczy wyłącznie kuratora, dlatego do analizowanej sytuacji nie będzie miał zastosowania), 172 k.k.w. (dotyczy wyłącznie obowiązków kuratora związanych z pełnieniem dozoru, może za wyjątkiem § 3), 173b k.k.w. (dotyczy wyłącznie dozoru elektronicznego).

Jeżeli natomiast chodzi o przepisy, których „odpowiednie” stosowanie jest możliwe, to na początku należy wskazać na art. 169 § 1a i § 3 k.k.w. Przy czym pierwszy z wymienionych tutaj paragrafów dotyczy skazanego, na którego sąd nałożył obowiązki, o których mowa w art. 34 § 3 k.k. i zawiera zobowiązanie do ich przestrzegania. W przypadku § 2, w większości określa on obowiązki osoby oddanej pod dozór i tym samym nie zawsze będzie istniała możliwość zastosowania zawartych w nim norm do skazanego na karę ograniczenia wolności. Na podstawie tego paragrafu:

- a) skazany jest zobowiązany stawić się na wezwanie sądu lub kuratora sądowego i udzielać wyjaśnień co do przebiegu dozoru i wykonywania nałożonych na niego obowiązków – dotyczy wyłącznie osoby oddanej pod dozór, gdyż w stosunku do skazanego na k.o.w., takie obowiązki będą wynikały z art. 60 k.k.w.;
- b) skazany bez zgody sądu nie może zmieniać miejsca stałego pobytu – w przypadku skazanego na k.o.w., taki obowiązek będzie wynikał z art. 34 § 2 pkt 1 k.k.;
- c) skazany jest zobowiązany informować kuratora o zmianie miejsca pracy – obowiązek ten może dotyczyć także osoby skazanej na k.o.w.,

³¹ Z. Hołda, K. Postulski, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Gdańsk 1998, s. 390; A. Rzepniewski, W. Liszke, K. Stasiak, *Wychowawczo-zapobiegawcza funkcja dozoru*, w: *Zarys metodyki pracy kuratora sądowego*, red. K. Stasiak, Warszawa 2018, s. 384.

jeżeli sąd, na podstawie art. 72 § 1 pkt 4 k.k. w związku z art. 34 § 3 k.k. zobowiązał go do wykonywania pracy zarobkowej;

- d) skazany jest zobowiązany umożliwić kuratorowi wejście do mieszkania – stosowanie tej normy do osoby skazanej na k.o.w. wydaje się możliwe, gdyż kontakt kuratora z nim w jego miejscu zamieszkania może być konieczny w sytuacji, gdy sąd nałożył na niego niektóre obowiązki, np. powstrzymania się od nadużywania alkoholu lub używania innych środków odurzających.

Kolejny artykuł, którego stosowanie jest możliwe wobec osoby skazanej na k.o.w., to art. 170 § 1 k.k.w. Określono w nim właściwość kuratora do wykonywania dozoru. Wskazano, iż kuratorem tym jest kurator tego sądu rejonowego, w którego okręgu środek ten jest lub ma być wykonywany. Zasadę tę należy także stosować do wykonywania kary ograniczenia wolności.

W art. 171 § 2 zd. 2 k.k.w. określono, jakiemu celowi służy wykonanie przez skazanego nałożonych na niego obowiązków. Jest nim wychowawcze oddziaływanie i zapobieganie powrotowi do przestępstwa. Ten cel jest realizowany przez kuratora w czasie wykonywania dozoru, dlatego może też mieć zastosowanie do kary ograniczenia wolności.

Do kary ograniczenia wolności będzie też miał odpowiednie zastosowanie art. 173 § 1 k.k.w. oraz wybrane punkty art. 173 § 2 k.k.w. (2, 9, 9a, 11, 14, 15). Natomiast pozostałej jego części (§ 3–5) nie będzie można wykorzystać do wykonywania kary ograniczenia wolności.

Wydaje się uzasadnionym twierdzenie, że do analizowanej sytuacji możliwe jest też „odpowiednie” stosowanie art. 173a k.k.w. Na jego mocy kurator sądowy może zobowiązać skazanego oddanego pod dozór lub zobowiązanego do powstrzymania się od nadużywania alkoholu lub używania środków odurzających lub substancji psychotropowych do poddania się badaniu na obecność w organizmie wyżej wymienionych środków, przy użyciu metod niewymagających badania laboratoryjnego (badanie alkomatem lub narkotestem), a także takie badanie przeprowadzić. Sąd skazując kogoś na karę ograniczenia wolności może nałożyć na niego tego rodzaju obowiązek (art. 72 § 1 pkt 5 k.k.). W takim przypadku, do jego kontrolowania kurator może wykorzystać art. 173a k.k.w.

W przypadku art. 174 k.k.w. ma on zastosowanie do kuratora społecznego, ale wszystkie zawarte w nim normy są też realizowane przez kuratora zawodowego. Poza tym kuratorzy społeczni wykonują jedynie dwa rodzaje zadań: wywiady środowiskowe i dozory. Ponieważ wywiady są czynnością jednorazową i zostały unormowane w art. 14 k.k.w. i art. 214 k.p.k., dlatego

treść wymienionego artykułu należy odnieść przede wszystkim do dozorów. Z tego powodu może być także „odpowiednio” zastosowany do wykonywania kary ograniczenia wolności.

Na koniec należy wymienić art. 178 § 3 k.k.w. Została w nim zawarta norma, iż kurator ma prawo wziąć udział w posiedzeniu sądu w przedmiocie zarządzenia wykonania kary, jeżeli skazany został oddany pod dozór lub zobowiązany do wykonania obowiązków związanych z okresem próby. Odpowiednie zastosowanie tej normy będzie oznaczało, że kurator będzie mógł wziąć udział w posiedzeniu sądu, jeżeli skazany ma orzeczoną karę ograniczenia wolności i sąd nałożył na niego obowiązki, o których mowa w art. 34 § 3 k.k.

Poza wymienionymi przepisami prawnymi, na podstawie art. 55 § 2 zd. 2 k.k.w., będzie miało też zastosowanie rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 czerwca 2016 r. w sprawie sposobu i trybu wykonywania czynności przez kuratorów sądowych w sprawach karnych wykonawczych (Dz.U. 2016, poz. 969), gdyż zgodnie z dyspozycją art. 176 k.k.w., określono w nim sposób i tryb wykonywania czynności przez kuratorów sądowych.

Podsumowanie

W niniejszym artykule zwrócono uwagę, iż pierwotnie art. 55 § 2 zd. 2 k.k.w. był związany z instytucją dozoru stosowaną w związku z orzeczoną karą ograniczenia wolności i służył do jego wykonywania. Jednak, na skutek nowelizacji kodyfikacji karnych, w 2010 r. możliwość orzeczenia powyższego dozoru została uchylona. Mimo takich zmian nie zmodyfikowano brzmienia art. 55 § 2 zd. 2 k.k.w. Jednocześnie, w tym samym 2010 r., do systemu prawnego wprowadzono normę, na mocy której czynności związane z organizowaniem i kontrolowaniem wykonywania obowiązków nałożonych na skazanego odbywającego tę karę mają być realizowane przez kuratora sądowego. Na tej podstawie należy dojść do wniosku, że obecnie art. 55 § 2 zd. 2 k.k.w. ma zastosowanie właśnie do organizowania i kontrolowania przez kuratora sądowego wykonywania obowiązków nałożonych na skazanego, o których mowa w art. 34 § 3 k.k. Pogląd ten jest też uzasadniony faktem, iż te zadania kuratora sądowego nie zostały uregulowane w innej części k.k.w.

Ponieważ art. 55 § 2 k.k.w. dotyczy zakresu zadań kuratora sądowego, dlatego również jego zdanie 2 odnosi się wyłącznie do nich. Zależność ta

powoduje zawężenie kręgu przepisów, które należy odpowiednio zastosować, do tych, które łącznie dotyczą dozoru i kuratora sądowego.

Do przepisów odnoszących się do dozoru i kuratora sądowego, które mają odpowiednie zastosowanie do wykonywania kary ograniczenia wolności, należy zaliczyć: art. 169 § 1a i § 3 k.k.w.; art. 170 § 1 k.k.w.; art. 171 § 2 zd. 2 k.k.w.; art. 173 § 1 i 2 k.k.w. (pkt 2, 9, 9a, 11, 14, 15); art. 173a k.k.w.; art. 174 k.k.w. i art. 178 § 3 k.k.w.

Bibliografia

Literatura

Cieślak M., *Polskie prawo karne. Zarys systemowego ujęcia*, Warszawa 1995.
Dane statystyczne dotyczące kary ograniczenia wolności podano na podstawie druku MS-S40r za 2019 r.

Dąbkiewicz K., *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2018.

Giętkowski R., *Kara ograniczenia wolności w polskim prawie karnym*, Warszawa 2007.

Giętkowski R., *Rola sądowego kuratora zawodowego i zakładu pracy w wykonywaniu kary ograniczenia wolności*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2017, t. XXXVIII.

Hauser M., *Odpowiednie stosowanie przepisów prawa – uwagi porządkujące*, „Przegląd Prawa i Administracji” 2005, t. LXV.

Hołda Z., Postulski K., *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Gdańsk 1998.

Jankowski M., Sych W., *Wykonywanie kary ograniczenia wolności. Zagadnienia węzłowe w świetle praktyki*, Warszawa 2017.

Janus-Dębska A., *Czynniki utrudniające efektywne wykonywanie kary ograniczenia wolności*, w: *Teoretyczne i praktyczne aspekty wykonywania kary ograniczenia wolności*, red. A. Kwieciński, Wrocław 2016.

Jedynak T., Stasiak K., *Ustawa o kuratorach sądowych. Komentarz*, Warszawa 2014.

Lelental S., *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2020.

Lelental S., Niewiadomska-Krawczyk M., *Przebieg prac nad przygotowaniem projektu kodyfikacji karnej z 1997 r. ze szczególnym uwzględnieniem projektu kodeksu karnego wykonawczego*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 2019, t. LIV, s. 13–44.

Niewiadomska-Krawczyk M., *Czynności zawodowego kuratora sądowego dla dorosłych związane z wykonywaniem kary ograniczenia wolności*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 2014, nr XXXIII, s. 159–179.

Niewiadomska-Krawczyk M., *Wpływ nowej treści kary ograniczenia wolności na czynności zawodowego kuratora sądowego związane z jej wykonywaniem*, w: *Teoretyczne i praktyczne aspekty wykonywania kary ograniczenia wolności*, red. A. Kwieciński, Wrocław 2016.

Osiński L., *Komentarz do art. 55*, w: J. Lachowski (red.), *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2018.

Pelewicz R., *Normatywny status sądowego kuratora zawodowego a efektywne wykonywanie kary ograniczenia wolności na tle ostatnich nowelizacji Kodeksu karnego wykonawczego*, w: *Teoretyczne i praktyczne aspekty wykonywania kary ograniczenia wolności*, red. A. Kwieciński, Wrocław 2016.

Postulski K., *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2017.

Rzepniewski A., Liszke W., Stasiak K., *Wychowawczo-zapobiegawcza funkcja dozoru*, w: *Zarys metodyki pracy kuratora sądowego*, red. K. Stasiak, Warszawa 2018.

Stasiak K., *Kontrolno-organizacyjna funkcja kuratora w wykonywaniu kary ograniczenia wolności i prac społecznie użytecznych*, w: *Zarys metodyki pracy kuratora sądowego*, red. K. Stasiak, Warszawa 2018.

Warylewski J., *Kara – podstawy filozoficzne i historyczne*, Gdańsk 2007.

Zasady techniki prawodawczej. Komentarz do rozporządzenia, red. J. Warylewski, Warszawa 2003.

Akty prawne

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 czerwca 2016 r. w sprawie sposobu i trybu wykonywania czynności przez kuratorów sądowych w sprawach karnych wykonawczych (Dz.U. 2016, poz. 969)

Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej” (Dz.U. 2016, poz. 283 t.j.).

Ustawa z dnia 10 września 1999 r. Kodeks karny skarbowy (Dz.U. 2020, poz. 19 t.j.).

Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2015, poz. 396).

Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. o kuratorach sądowych (Dz.U. 2020, poz. 167 t.j.).

Ustawa z dnia 5 listopada 2009 r. o zmianie ustawy Kodeks karny, ustawy Kodeks postępowania karnego, ustawy Kodeks karny wykonaw-

czy, ustawy Kodeks karny skarbowy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2009 nr 206, poz. 1589).

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz.U. 2020, poz. 1444 t.j.).

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. 2021, poz. 53 t.j.).

Ustawa z 20 maja 1971 r. Kodeks wykroczeń (Dz.U. 2019, poz. 821 t.j.).

Orzecznictwo

Uchwała SN (skład 7 sędziów) z 17 stycznia 2013 r., sygn. akt IIICZP 51/12, <http://www.sn.pl/sites/orzecznictwo/Orzeczenia2/III%20CZP%2057-12.pdf>, dostęp: 10.08.2020.

Wyrok TK z 10 stycznia 2012 r., sygn. akt P 19/10, <https://trybunal.gov.pl/postepowanie-i-orzeczenia/komunikaty-prasowe/komunikaty-po/art/2236-ograniczenie-w-czasie-skladania-wniosku-o-przyznanie-uprawnien-kombatanczkich>, dostęp: 10.08.2020.

Źródła internetowe

Kozak A., *Odsyłanie do przepisu zawierającego upoważnienie ustawowe przez użycie sformułowania „przepisy stosuje się odpowiednio”*, s. 117, http://www1.rcl.gov.pl/sites/zalaczniki/dpl_nowe.pdf, dostęp: 10.08.2020.